

Papers que cremen

El president de la Generalitat de Catalunya, José Montilla, signa l'acord de creació del Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el dissabte dia 22 de gener, mentre la ministra de Cultura, Carmen Calvo, i els presidents Jaume Matas, Marcelino Iglesias i Francesc Camps conversen.

El passat dissabte 20 de gener els presidents aragonès, balear, català i valencià, en una trobada històrica, van acordar, en presència de la ministra espanyola de Cultura, crear el Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Tot i tancar una polèmica que fa anys que s'arrossega, l'acord va deixar pendent la titularitat dels fons i si finalment serà la Generalitat catalana qui s'ocupi de la gestió de l'arxiu. El record dels recursos d'inconstitucionalitat contra el nou Estatut de Catalunya presentats pels altres tres territoris va planar sobre la trobada.

Els presidents dels governs d'Aragó, Catalunya, les Illes i València es van reunir, per primera vegada després de més de deu anys, per resoldre una qüestió candent des del principi dels vuitanta: la creació del Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Això no obstant, tot i la trobada i les cares alegres en el moment de la signatura, la polèmica no està resolta del tot, sobretot perquè encara hi ha en marxa tres recursos d'inconstitucionalitat, relacionats amb les competències en arxius que estableix el nou Estatut de Catalunya. La disposició transitòria que diu que "els fons propis de Catalunya situats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu Reial de Barcelona s'integren en el sistema d'arxius de Catalunya" no ha agradat gens als governs dels altres tres territoris.

Sigui com sigui, per banda catalana, el sotsdirector general d'Arxius de la Generalitat, Ramon Alberch, es mostra satisfet per la creació del patronat. "El Govern català ho troba molt positiu en la mesura que l'arxiu està situat a Barcelona i que, a més de la documentació comuna a tots els territoris, en té de generada per institucions pròpies de Catalunya", assenyala Alberch. Aquesta qüestió, de fet, és una de les que queden pendents, és a dir, establir si hi ha una titularitat diferenciada entre les parts que formen l'arxiu. "Una de les qüestions és dilucidar quina és la documentació comuna, la del període de Govern conjunt de la Corona, que arriba fins al 1714, i quina és l'específicament catalana", explica Alberch.

Aquest és, de fet, un argument que la resta de governs dels territoris que formaven part de la Corona d'Aragó no veuen amb bons ulls. El director general de Patrimoni Cultural del Govern d'Aragó, Jaime Vicente, opina que la distinció entre fons comuns i específics parteix d'una premissa falsa. "L'arxiu és únic, ja que tots els fons són de la Corona d'Aragó, és a dir, tots els documents són comuns", assegura, afegint que aquesta és bàsicament la raó per la qual s'han presentat els recursos d'inconstitucionalitat. Tot i això, el responsable del sistema d'arxius del Govern d'Aragó assegura que està molt satisfet per la constitució del Patronat perquè "per fi s'institueix un organisme clau en la coordinació de les comunitats

La gestió separa les parts

La Generalitat de Catalunya demana tenir un paper més rellevant en la gestió d'aquella documentació guardada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó que considera que no és comuna als altres territoris que la formaven. Els altres governs, però, no estan d'acord, ni de bon tros, amb aquesta idea.

autònomes i el Govern estatal per desenvolupar, a través del Patronat, activitats i més recursos per millorar encara

més el bon funcionament actual de l'arxiu".

Gestió compartida. Per les mateixes raons, Jaime Vicente es mostra en absolut desacord que la Generalitat de Catalunya gestioni part de l'arxiu. "L'arxiu és de titularitat estatal, per tant, la gestió també ho ha de ser, amb la participació de les quatre comunitats a través del patronat." Per la seva banda, Ramon Alberch, responsable del sistema d'arxius catalans, explica que el Govern català no demana la gestió de l'Arxiu, sinó una influència més decisiva en aquella part que considera específicament catalana. "És possible que els altres governs no hagin entès correctament el que diu l'Estatut, però penso que quan vegin que no qüestiona l'arxiu i que la Generalitat té voluntat de participar-hi amb més intensitat, això es resoldrà", diu Alberch, mostrant-se "moderadament" optimista per a una resolució definitiva del conflicte.

Ara per ara, però, els recursos d'inconstitucionalitat presentats pels governs aragonès, balear i valencià se-

Papers per triar i remenar

El contingut de l'Arxiu de la Corona d'Aragó és constituït bàsicament pel fons de l'antic Arxiu Reial de Barcelona aplegat a partir de l'any 1318. Val a dir, en aquest sentit, que tant el Regne de València com el de Mallorca disposen també dels seus arxius reials propis; el primer, impulsat pel rei Alfons V el Magnànim el 1419, i el segon, l'any 1585 per determini del Consell General de Mallorca. Tots dos arxius van perdre la seva funció administrativa arran dels Decrets de Nova Planta imposats per Felip V, però continuen albergant gran part de la documentació dels territoris que formaven l'antiga corona. L'arxiu del Regne d'Aragó, per la seva banda, va ser destruït per l'exèrcit francès durant la invasió napoleònica de començament del segle XIX.

Així, el fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó situat a Barcelona és format per nou seccions, la primera de les quals correspon als documents de l'Arxiu Reial, com pergamins, cartes reials, causes judicials i també correspondència privada dels monarques. La segona de les seccions conté documentació del Consell d'Aragó, creat el 1494, i que pertany als antics regnes de la Corona, és a dir, Aragó, Catalunya, Mallorca i València, així com també Nàpols, Sardenya i Sicília, a més d'altres territoris menors. En tercer lloc, l'arxiu disposa de la documentació de la Reial Audiència, que, entre altres coses, conté la documentació de la cancelleria reial posterior a 1738, és a dir, al moment en >>

JORDI PLAY

>> què Felip V tancà l'arxiu, i altres documents de gran valor per als estudiosos, com, per exemple, les sentències dictades per la Reial Audiència des de l'any 1372 fins al 1900. La quarta de les seccions de l'Arxiu de la Corona d'Aragó correspon a la del Patrimoni Reial, amb documentació que es remunta fins al segle XIII.

Una de les seccions més importants és la que aplega la documentació de l'antiga Generalitat de Catalunya, anomenada inicialment Diputació del General, des que es va fundar a mitjan segle XIV fins que la van abolir, a principi del XVIII. La sisena de les

seccions aplega documentació de diversos ordes religiosos i militars, la major part de la qual ingressà a l'arxiu arran de les desamortitzacions dels béns religiosos decretada el 1835. Finalment, les tres seccions restants contenen documentació d'origen notarial; el de la delegació d'Hisenda de Barcelona del segle XVI fins al XX i, en darrer lloc, un fons divers compost principalment per col·leccions de còdexs medievals dels monestirs de Ripoll i de Sant Cugat del Vallès, així com arxius patrimonials d'algunes famílies de nobles catalans.

gueixen el seu curs i, vist el parer del director general de Patrimoni Cultural d'Aragó, Jaime Vicente, no sembla que la signatura de creació del Patronat serveixi, almenys de moment, per frenar-los. "Això segueix la seva via, tot i que depèn d'altres instàncies del Govern d'Aragó. Els recursos es van posar perquè l'Estatut català envaïx competències de l'aragonès. Hi ha una col·lisió entre els dos i això ho haurà de resoldre el Tribunal Constitucional", diu Vicente.

Segles d'història. L'anomenat Arxiu de la Corona d'Aragó és hereu del fons documental que va crear Jaume II el Just, comte de Barcelona i rei d'Aragó i València, l'any 1318. Aquell fons

va rebre el nom d'Arxiu Reial i tenia per objectiu aplegar tota la paperassa administrativa que generava la cancelleria reial, és a dir, els documents del govern i de la justícia, així com les escriptures del patrimoni reial. Per aquesta raó, l'emplaçament inicial de l'arxiu va quedar establert al mateix Palau Reial de Barcelona.

A partir del segle XV, un cop la cort s'havia traslladat ja a Madrid, l'Arxiu Reial va quedar sota la jurisdicció del virrei de Catalunya, més tard anomenat també lloctinent general, que, entre altres coses, administrava la justícia a través de la Reial Audiència de Barcelona. Posteriorment, el 1738, el rei Felip V de Borbó, una vegada desmantellada la Corona d'Aragó

JORDI PLAY

com a resultat de la guerra de Successió, va ordenar de tancar l'arxiu com a centre de recepció de la nova documentació administrativa i convertir-lo en un arxiu de conservació dels fons antics, destinat fonamentalment als investigadors. El 1754, ja sota el regnat de Ferran VI, el centre va passar a denominar-se oficialment, i per primera vegada, Arxiu de la Corona d'Aragó.

Tanmateix, tot i dependre de la Reial Audiència des de tres segles abans, l'arxiu no fou traslladat a les dependències d'aquesta institució, situades aleshores a l'actual Palau de la Generalitat de Catalunya, fins a l'any 1770. Després, gràcies a la gestió de l'arxiver Pròsper Bofarull, que va contribuir a ordenar-lo i modernitzar-lo, l'Arxiu de la Corona d'Aragó va arribar el 1838 a la seva seu actual del palau del Lloctinent. Ara, després d'un període de restauració iniciat l'any 1994, aquest edifici tornarà a albergar la seu de l'arxiu, conjuntament amb

El president Montilla, la ministra Carmen Calvo i els presidents valencià i balear, Francesc Camps i Jaume Matas, reben explicacions sobre l'exposició inaugurada al palau del Lloctinent.

l'edifici del carrer Almogàvers de Barcelona.

Entre dues seus. Per tant, l'Arxiu de la Corona d'Aragó disposarà ara de dues seus: la històrica del Palau del Lloctinent, situat al nucli antic de Barcelona, i la que va ser inaugurada el 1994 al carrer Almogàvers. El Palau tindrà com a funció albergar el Patronat de l'arxiu, un cop acordada la creació d'aquest, i ser el centre dels serveis culturals, educatius i de difusió. Al Palau del Lloctinent s'hi guardarà la documentació de més valor de l'antiga Corona d'Aragó i, a més de sala d'actes i d'exposicions, disposarà també de dues sales de lectura, una d'oberta a tothom i una de restringida per a la consulta de documents originals que requereixi autorització prèvia. Al seu torn, la seu del carrer Almogàvers, amb els seus vuit quilòmetres de prestatgeries, serà el principal magatzem de documentació i disposarà també de reproduccions en altres suports dels arxius més valuosos dipositats a la seu del Palau del Lloctinent. Tot plegat per conservar degudament un dels fons documentals medievals més importants del món, superat només per l'arxiu del Vaticà.

Xevi Camprubí

Una polèmica que es repeteix

“Hem llegit les objeccions i les protestes amb què ha estat acollida fora de Catalunya la possibilitat que el gran dipòsit documental anomenat oficialment Arxiu de la Corona d'Aragó passés a la Generalitat en virtut de l'Estatut. Aquestes objeccions i protestes surten de València i sobretot d'Aragó.” Qualsevol persona que llegeixi aquesta declaració pot pensar que es tracta d'un comentari fet per algun polític o columnista català arran de la presentació, a final del 2006, dels recursos d'inconstitucionalitat contra la disposició addicional referent a arxius que inclou el nou Estatut de Catalunya, recursos presentats pels governs d'Aragó, Balears i València. Doncs bé, aquesta citació correspon, efectivament, a un article d'opinió, però no precisament actual, sinó que va aparèixer al diari barceloní *La Publicitat* el 28 de juliol del 1932, coincidint amb la discussió de l'Estatut de Núria a les Corts espanyoles. L'article el signava l'eminent historiador i destacat polític Antoni Rovira i Virgili. En aquella ocasió, la qüestió dels arxius fou també un dels temes candents de

la negociació estatutària i, finalment, a pesar de les queixes d'experts arxivers de l'època, com Fèlix Duran o mossèn Josep Sanabre, que titllaven la decisió d'“irracional”, el text definitiu de l'Estatut del 1932 va excloure el traspàs de l'Arxiu de la Corona d'Aragó a la Generalitat de Catalunya. Respecte a aquesta polèmica, Rovira i Virgili, a més de qüestionar la mateixa denominació de la Corona d'Aragó, argumentava que l'arxiu no era només el de la corona, sinó “el de l'època comtal catalana, anterior a la Unió amb Aragó, època que va del segle IX a mitjan segle XII, i és també l'Arxiu de l'antiga Generalitat de Catalunya”. Rovira i Virgili denunciava també la poca estimació de l'estat vers l'arxiu en aquells anys. “És gairebé un miracle que hagi pogut travessar els llargs anys de deixadesa i abandó i hagi arribat fins als nostres dies”, es queixava l'historiador tot preguntant-se: “Qui pot dubtar que l'Arxiu de la Corona i tots els arxius de Catalunya estaran més ben tractats i més ben dotats si la Generalitat se'n fa càrrec?”